

DEĞİŞEN SINIF ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAM İÇERİĞİNİN İNCELENMESİ

İbrahim Halil YURDAKAL¹

ÖZ

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında en önemli unsurlardan birisi olan öğretmenlerin lisans düzeylerinde aldıkları eğitimin niteliğinin artması öğretmenlik mesleğinin dolayısı ile eğitimin de niteliğini ve başarısını arttıracaktır. Bilgi çağında bilgi birikiminin artması ve değişen toplumsal, siyasal ve bireysel değerlere uyum sağlamak amacı ile lisans programları da diğer tüm programlarda olduğu gibi belirli aralıklarla değişime uğramaktadır. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulanmak üzere 25 lisans programının ders ve içeriklerinde düzenlemeye gitmiştir. Yeni programların hazırlanmasında 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri ve Öğretmen Strateji Belgesi (2017-2023) göz önünde bulundurulmuş ve Bologna sürecine uyum kapsamında AKTS yönünden fakülteler arasında standartlık sağlanarak, %25 oranında da seçmeli derslere yer verilmiştir. Değişen programlar içerisinde sınıf öğretmenliği lisans programında da bir takım düzenlemeler göze çarpmaktadır. Yeni sınıf eğitimi lisans programının ders yoğunluğu şu şekildedir: %46 alan eğitimi dersleri, %35 meslek bilgisi dersleri ve %19 genel kültür dersleri. Mevcut düzende 178 saat olan sınıf eğitimi lisans ders saati yeni güncelleme ile 150 saate düşürülmüştür. Bir takım dersler kaldırılmış yerlerine gereksinim duyulan başka dersler koyulmuştur. Benzerlik gösteren bazı dersler ise birleştirilmiştir. Döküman incelenmesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada değişen sınıf eğitimi lisans programı ders ve içerik boyutlarında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni lisans programları, sınıf öğretmenliği, döküman incelemesi

¹ Dr., Pamukkale Üniversitesi, EğitimFakültesi, Sınıf Eğitim ABD, iyurdakal@pau.edu.tr, Denizli.

EXAMINATION OF THE CHANGED PROGRAM OF UNDERGRADUATE PRIMARY SCHOOL TEACHING

ABSTRACT

One of the most important elements in the success of educational activities is increase the quality of education that teachers receive at their undergraduate level, which will increase the quality and success of the teaching profession. Increasing knowledge accumulation in the information age and adaptation to changing social, political and individual values are changing at certain intervals, as in the case of intention and undergraduate programs, as in all other programs. Within this scope, the Higher Education Council went to organize courses and contents of 25 undergraduate programs to be implemented in 2018-2019 academic year. In 2017, the General Competencies and Teachers Strategy Paper (2017-2023) of the Teacher Profession developed by the Ministry of National Education was taken into consideration in the preparation of the new programs. Within the scope of the adaptation to the Bologna process, the standard is provided among the faculties in terms of ECTS, and 25% of the elective courses are included. Within the changing programs, there are also a number of regulations in the classroom teacher's undergraduate program. The course density of the new classroom education program is as follows: 46% field education courses, 35% vocational courses and 19% general culture courses. In the current order, the 178 hours of class training was reduced to 150 hours with a new update. A number of lessons were removed and other courses were added. Same courses merged. In this study, which is used in the method of document examination, the changing primary school teaching education undergraduate program is examined in terms of course and content.

Keywords: New undergraduate program, primary school teaching, document analysis

Giriş

Konusu insan olan bütün sistemler ve işleyişler, içerisinde bulunan çağın yarattığı dönüşümlerden etkilenerek kendilerini güncellemek zorunda kalırlar. Siyaset, sosyal yaşam, ekonomi ve eğitim gibi temel insani sistemler de mevcut çağın olgusal yapılarından etkilenmektedir. Günümüz çağı birçokları tarafından bilgi çağı olarak lanse edilmektedir. Bilgi çağının en önemli özelliği ise bilginin dönüşümü ve hızlı değişimidir. Bilgi çağında bilginin artması sonucu bilgi birikimi artmış, bilgiye ulaşma süreci kısalmış ve değişimler hızlanmıştır. Bu kapsamda bilgi çağında eğitimin de dönüşüme uğraması kaçınılmaz bir gerçektir. Bilgi çağı ile birlikte değişimin, hız kazanarak baş döndürücü bir eğilime eriştiği gözlemlenmektedir. Değişime uyum sağlamak için insana, teknolojiye ve eğitime yatırım yapmak gerekmektedir (Öğüt, 2003, s. 8). Bu kapsamda bilgi çağı ile birlikte eğitime yapılan yatırımlar da bilgideki değişime misali ivme kazanmıştır.

Bireysel özgürlüklerin artması, değerlerin değişmesi ve ideal insan profilinin dönüşüme uğraması gibi gerekçelerden ötürü eğitim sistemleri dolayısıyla eğitimde karar kılıcılar da çağa ayak uydurma gereği hissetmekte ve gerek sistemlerde gerekse müfredatlarda düzenlemelere gitmektedirler. İdeal insan profilinin değişmesi ile hedeflenen insan profilide değişmiş ve bilgiyi alan, ezberleyen ve gerektiğinde ortaya koyan insandan bilgiyi edinen, bilgiye ulaşan ve mevcut bilgileri zihinsel süreçleri ile işleyerek yaratıcı sonuçlara ulaşan insana doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Polat ve Odabaş'a (2008) göre bilim ve teknolojilerdeki gelişmelerin küresel birliktelikleri doğurduğu bilgi toplumunda, yetişmiş insan gücü profilinin de geçmişten farklı olduğu gözlenmektedir. Gelişimin nispeten yavaş olduğu geçmişte, çeşitli yollarla kazanılan bilgi ve beceriler kişisel başarıda çoğu zaman yeterli olmuştur. Ancak var olan bilgilerin üç-beş sene gibi kısa bir sürede güncelliğini ve geçerliğini yitirdiği bilgi toplumunda, belli bir sürede kazanılan bilgi ve becerilerle yaşam boyu başarılı olabilmek olanaksızdır. Böyle bir ortamda kalifiye insan gücü ile kastedilen, bilgi ve becerilerini sürekli yenileyerek kendini geliştiren kişidir.

Günümüzde öğrencilerden yaratıcı düşünceleri, bilgiyi ön bilgileri ile karşılaştırıp analiz ve sentez gibi becerileri kullanmaları istenmektedir. Bu bağlamda hedeflenen öğrenci profilindeki değişim öğretmen yeterliliklerini de etkilemiştir. Öğretmenlerin bilgi verici rolü yerini yol gösteren ya da seçenek sunana doğru dönüşüm göstermiştir. Bu bağlamda ülkemizde öğretmen yetiştirme rolü üstlenen eğitim fakültelerinin de mevcut ders programlarında yeniliğe ihtiyaç duyulmuş ve Yükseköğretim Kurulu 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmak üzere 25 eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme alanının lisans ders programlarını ve içeriklerini değiştirmiştir. Yükseköğretim Kurulu

koordinasyonunda yaklaşık iki yılı aşkın bir süre önce güncelleme çalışmalarına başlanan ve her bir program ile ilgili oluşturulan komisyonlar, taslak çalışmalar ile birlikte ilgili paydaşların katılımıyla YÖK'te ve farklı illerde farklı üniversitelerde yapılan çalıştaylar ile son şeklini almış programlar (YÖK, 2018a) üniversitelerin eğitim fakültelerine gönderilmiş ve lisans birinci sınıflardan başlamak üzere uygulamaya koyulmuştur.

Programların güncellenmesinde bir diğer gerekçe de uluslararası eğitim normlarına uyumdur. YÖK (2018a) bu konuda “Öğretmenlikle ilgili yeni lisans programlarında, eğitim/egitim bilimleri fakülteleri arasında ders kredileri yönünden mevcut sorunlar giderildi, Bolonya sürecine uyum kapsamında AKTS yönünden fakülteler arasında standartlık sağlandı, %25 oranında da seçmeli derslere yer verildi” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Farklı ülkelerdeki akts durumlarına bakıldığında; Belgrad Üniversitesi eğitim fakültesinden mezun olmak için en az 180 akts almak gereklidir (UoB, 2018). Benzer şekilde Lüksemburg Üniversitesi lisans düzeyinden mezun olabilmek için 180-240 arası akts alınmasını zorunlu tutmaktadır (Uni. Lu, 2018). İzlanda Üniversitesi ise 3 yıllık lisans bölümleri için 180, 4 yıllık lisans bölümleri için ise 240 akts'yi zorunlu tutmaktadır (UoI, 2018).

YÖK mevcut programların güncellenmesinden önce programların yapılarını güncellemiş ve müfredatları bu yapıların üzerine kurgulamıştır. 28.02.2017 tarihli YÖK Genel Kurul kararıyla yapılan yeni eğitim fakültesi şablonunda en dikkat çeken değişim ilköğretim bölümünde olmuştur. Sınıf eğitimi ABD, okul öncesi eğitimi ABD, sosyal bilgiler öğretimi ABD, matematik öğretimi ABD ve fen bilgisi öğretimi ABD gibi 5 ABD'dan oluşan ilköğretim bölümü ayrılmış, sınıf ve okul öncesi ABD'ları ise temel eğitimi bölümü adı altında birleştirilmiştir. Bu yapılanmasının sonrasında YÖK müfredat içeriklerini de güncelleyerek eğitim fakültelerinin programlarını yeniden yapılandırmıştır. YÖK (2018a, s. 12-13) müfredat içeriklerinin güncellenme gerekçelerini şu şekilde açıklamıştır:

• Öğretmen yetiştirme programlarında 1997, 2006 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen program güncelleme çalışmalarında, daha çok ilköğretim kademesiyle ilgili programlar üzerinde durulmuş; meslek bilgisi dersleri dışında ortaöğretim alan öğretmenliği programlarıyla ilgili bir güncelleme yapılmamıştır. Yeni fakülte şablonunda bölüm adlarında ilköğretim ve ortaöğretim ayrımı ortadan kaldırılmış olup güncelleme çalışmaları da, bütün lisans programları üzerinde gerçekleştirilmiştir.

• Özellikle ortaöğretim alan öğretmenlikleriyle ilgili lisans programları başta olmak üzere üniversiteler ve fakülteler arasında haftalık ders saati, ders kredisi ve AKTS yönlerinden uyumsuzluklar meydana gelmiştir. Bu durum, ayrıca başka

sorunlara neden olmuştur. Şöyle ki; kredi ve AKTS uyumsuzluklarından dolayı yatay geçişler, çift ana dal uygulamaları, Erasmus, Mevlâna ve Farabi değişim programları yönünden aksaklıklar yaşandığı görülmüştür.

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bazı derslerin programlarıyla ilgili yakın zamanda gerçekleştirilen yeniden yapılandırma ve güncelleme çalışmaları yanında öğretmenlik alanında da bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri yeniden hazırlanarak 2017 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca 2017 yılında Öğretmen Strateji Belgesi yayımlanmıştır. Söz konusu belgelerde, öğretmenlikle ilgili yeni yeterlikler yanında yeni hedeflere ve beklentilere yer verilmiştir.

- Ayrıca geçen zaman içinde eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirmeyle ilgili olarak 10. Kalkınma Planı (2014-2018), MEB'in Stratejik Planı (2015-2019), Türkiye Yükseköğretim Yeterlikler Çerçevesi, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Bilimleri Alan Yeterlikleri gibi bir takım resmi belgeler yayımlanmıştır.

- Yakın geçmişte YÖK'ten bağımsız olarak Yükseköğretim Kalite Kurulu oluşturulmuş, 2000'li yılların başında eğitim/egitim fakültelerinde pilot uygulama olarak başlatılan fakat daha sonra sürdürülemeyen kalite ve akreditasyon çalışmalarına bu fakültelerde yeniden başlanmıştır.

- Avrupa yükseköğretim alanında Bologna sürecine uyum, kalite ve akreditasyon çalışmaları, dünyada ve Türkiye'de aynı alanda eğitim veren lisans programları için çekirdek programlar oluşturma konuları gündeme gelmekte olup bu bağlamda eğitim/egitim bilimleri fakültelerinin lisans programlarının da güncellenmesine ve ortak çekirdek programlar oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur.

- Bologna süreci kapsamında müfredatta en az %25 oranında seçmeli derslere yer verilmesi gerekli olup her ne kadar öğretmen yetiştirme programlarında söz konusu seçmeli dersler yer almakla birlikte, giderek seçmeli derslerle ilgili olarak fakültelerde yüzlerce farklı ad altında seçmeli ders açıldığı görülmüştür. Yeni güncelleme çalışmalarında seçmeli derslerle ilgili seçmeli ders havuzlarının oluşturulması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

- Gerek yükseköğretim alanında gerekse eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme alanında, giderek etik, moral, ahlaki, kültürel konuların önem kazandığı ve bu konularla ilgili sorunların önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu nedenle yeni lisans programlarında öğretmen adaylarının, alanyla ilgili mesleki bilgi ve beceriler yönünden yeterli bir donanıma sahip olmaları yanında sosyal, kültürel, moral, entelektüel yönlerden donanımlı ve gelişmiş bir kişiliğe sahip olarak

yetiştirilmesi, daha insani ve erdemli bir ülkenin ve dünyanın inşasında aktif rol alacak ahlaki ve kültürel liderler olarak yetiştirilmesi beklenmektedir. Bu nedenle programlardan mezun olacak öğretmen adayının; (i) evrensel, milli ve yerel/bölgesel kültürleri ve bunlar arasındaki ortak ve farklı yanları tanıyan; (ii) kültürel, etik, ahlaki değerler ve kişilik yönünden rol model olması, (iii) teknoloji okur yazarı, araştırmacı öğretmen niteliği kazanmış olarak mezun olması beklenmektedir.

Yeni müfredat ile birlikte öğretmen yetiştiren kurumlar olan eğitim fakültelerinin dersleri üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar alan eğitim dersleri, meslek bilgisi dersleri ve genel kültür dersleridir. Eğitim fakülteleri lisans programlarının en çok eleştirilen özelliklerinden birisi olan yoğun ders sayıları yeni düzenleme ile az da olsa hafifletilmiş ve tüm alanlarda ders sayıları ve ders saatleri azaltılmıştır. Özellikle fizik, kimya ve matematik öğretmenliği ders saatleri 40'ın üstünde bir iyileşme ile başı çekmektedir. Yeni müfredatların bir diğer dikkat çeken tarafı ise seçmeli derslerdir. Mevcut programlarda (YÖK, 2006) yer alan sınırlı sayıdaki seçmeli derslerin sayısı artırılmış ve 25 programın tamamında seçmeli derslere %25 oranında yer verilerek Bologna sürecine uyum sağlanmıştır. Mevcut gelişmeler ile birlikte öğretim programlarında yapılması gereken güncellemelerin hızlı bir şekilde uygulamaya koyulması beraberinde bir takım aksaklıkları da meydana getirmektedir. Özellikle müfredat geliştirme sürecinde gerekli pilot uygulamaların yapılmaması oluşturulan müfredatın uygulanmasında bir takım sorunlar doğurmaktadır.

2018-2019 Eğitim-öğretim yılından itibaren Eğitim Fakülteleri değişen lisans programlarını uygulamaya başlamış olup programların içeriklerini dersler bağlamında incelemek gerek karar kılıcılara gerekse ileride yapılacak olan farklı program geliştirme süreçlerine ışık tutacaktır. Bu kapsamda bu araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılı ile uygulamaya koyulan yeni lisans ders programlarından sınıf öğretmenliği lisans programı ders ve içerik yönünden incelenmiştir. Bu kapsamda şu alt problemler oluşturulmuştur.

Güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programından kaldırılan ve programa eklenen zorunlu dersler nelerdir?

Güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programından kaldırılan ve programa eklenen seçmeli dersler nelerdir?

Güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programında ders sayıları ve akts durumları nasıldır?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Çalışmada YÖK tarafından 2018-2019 eğitim-öğretim yılında uygulamaya koyulan sınıf öğretmenliği lisans programı incelenmiştir. Araştırmada döküman incelemesi yöntemi kullanılmış olup doküman incelemesi, bir araştırma problem hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma döküman incelemesi yöntemi kullanıldığından araştırmanın konusuna uygun olacak şekilde güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programları (2018-2019) ile eski lisans programı (2006-2007) incelenmiş ve alt problemlere uygun olacak şekilde bulgular yazılmıştır. Elde edilen bulgular alt başlıklar halinde tablolaştırılarak verilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın ilk alt problem olan “güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programından kaldırılan ve programa eklenen zorunlu dersler nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular şunlardır: Eski ve güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programlarında yer alan zorunlu dersler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar uygulanan eski ve güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programında yer alan zorunlu dersler ve yarıyılları

Dönemler	Eski sınıf öğretmenliği programı	Güncellenen sınıf öğretmenliği programı
	zorunlu dersleri	zorunlu dersleri
1. Yarıyıl Dersleri	Türkçe - 1 Yazılı Anlatım Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi - 1 Temel Matematik - 1 Eğitim Bilimine Giriş Genel Biyoloji Uygarlık Tarihi Bilgisayar -1	Eğitime Giriş Eğitim Sosyolojisi Türk Dili 1 Bilişim Teknolojileri Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1 İlkokulda Temel Matematik Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği
2. Yarıyıl Dersleri	Türkçe - 2 Sözlü Anlatım Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi - 2 Temel Matematik - 2 Genel Kimya Bilgisayar - 2 Türk Tarihi ve Kültürü Genel Coğrafya Eğitim Psikolojisi	Eğitim Psikolojisi İlkokulda Temel Fen Bilimleri Çevre Eğitimi Türk Tarihi ve Kültürü Eğitim Felsefesi Türk Dili 2 Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 2
3. Yarıyıl Dersleri	Genel Fizik Müzik	Öğretim Teknolojileri Türk Eğitim Tarihi

	Beden Eğitimi ve Spor Kültürü Fen ve Teknoloji Lab. Uygulamaları - 1 Çevre Eğitimi Eğitim Sosyolojisi Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği Türk Dili - 1: Ses ve Yapı Bilgisi Öğretim İlke ve Yöntemleri	İlkokulda Drama İlkokuma ve Yazma Öğretimi Fen Bilimleri Laboratuvar Uygulamaları
4. Yarıyıl Dersleri	Çocuk Edebiyatı Eğitim Felsefesi Fen ve Teknoloji Lab. Uygulamaları - 2 Sanat Eğitimi Müzik Öğretimi Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi Güzel Yazı Teknikleri Türk Dili - 2: Cümle ve Metin Bilgisi Bilimsel Araştırma Yöntemleri Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitimde Araştırma Yöntemleri Topluma Hizmet Uygulamaları Oyun ve Fiziki Etkinlikler Öğretimi Türkçe Öğretimi
5. Yarıyıl Dersleri	İlkokuma ve Yazma Öğretimi Matematik Öğretimi - 1 Hayat Bilgisi Öğretimi Fen ve Teknoloji Öğretimi - 1 Drama Ölçme ve Değerlendirme Sınıf Yönetimi	Sınıf Yönetimi Eğitimde Ahlak ve Etik Matematik Öğretimi 1 Hayat Bilgisi Öğretimi Fen Öğretimi
6. Yarıyıl Dersleri	Fen ve Teknoloji Öğretimi - 2 Türkçe Öğretimi Erken Çocukluk Eğitimi Topluma Hizmet Uygulamaları Sosyal Bilgiler Öğretimi Matematik Öğretimi - 2 Okul Deneyimi	Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi Sosyal Bilgiler Öğretimi Matematik Öğretimi 2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi
7. Yarıyıl Dersleri	Özel Eğitim Rehberlik Öğretmenlik Uygulaması - 1 Etkili İletişim Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Trafik ve İlk Yardım Görsel Sanatlar Öğretimi	Özel Eğitim ve Kaynaştırma Öğretmenlik Uygulaması 1 Müzik Öğretimi İlkokulda Yabancı Dil Öğretimi
8. Yarıyıl Dersleri	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim Türk Eğitim Tarihi Öğretmenlik Uygulaması - 1 İlköğretimde Kaynaştırma	Öğretmenlik Uygulaması 2 Okullarda Rehberlik Karakter ve Değer Eğitimi Görsel Sanatlar Öğretimi

Tablo 1'e bakıldığında genel anlamda güncellenen sınıf eğitimi ABD lisans programında zorunlu ders sayısının azaldığı görülmektedir.

Lisans birinci sınıfta eski programlarda yer alan Türkçe 1 yazılı anlatım genel biyoloji, uygarlık tarihi, Türkçe 2 sözlü anlatım, genel kimya ve genel coğrafya derslerinin güncellenen programda kaldırıldığı görülmektedir. Güncellenen lisans programında yer alan seçmeli derslerde de bu derslerin olmayışı derslerin sınıf öğretmenliği lisans programı için gereksinim duyulmayan dersler olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Sınıf öğretmeni ilkökul 1-4. Sınıflardan sorumlu öğretmen olduğundan özellikle genel fizik, genel kimya ve genel biyoloji gibi ilkökul ders müfredatlarında yer almayan derslerin lisans müfredatından da kaldırılmasının olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. İlkokul öğrencilerinin öğrenmeleri gereken temel fizik, kimya ve biyoloji bilgilerinin yer aldığı ilkökulda temel fen bilimleri adlı ders ile bu açığın giderileceği düşünülmektedir. Genel coğrafya dersinin içeriğinde yer alan bilgilerin Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği adlı dersin içeriği ile paralellik göstermesi sebebi ile ders sayısının azaltılması amacıyla programdan çıkarıldığı düşünülmektedir. Ancak Türkçe 1 yazılı anlatım ve Türkçe 2 sözlü anlatım gibi bütün öğretmenlerin gereksinim duydukları iki dersin programdan kaldırılması ve yerine yeni ders koyulmaması düşündürücü bir durumdur. Ders sayılarını azaltma amacı ile lisans birinci sınıfta yer alan temel matematik 1 ve temel matematik 2 dersleri de ilkökulda temel matematik adı altında birleştirilmiştir. Benzer şekilde birinci sınıfın her iki döneminde de yer alan bilgisayar 1 ve bilgisayar 2 dersleri de bilişim teknolojileri adı altında birleştirilmiştir. Bunun yanı sıra eğitim bilimine giriş dersi de eğitime giriş olarak isim değişikliğine uğramıştır. Lisans ikinci sınıfta yer alan müzik, sanat eğitimi ve güzel yazı teknikleri dersleri güncellenen programda yer almamaktadır. Seçmeli dersler içerisinde de yer almayan bu derslerin kaldırılması düşündürücüdür. Sanat ve estetik gelişimin önemli olduğu ilkökul kademesinde öğretmenlerin bu sanatsal gelişimi destekleyici dersleri almaması ilerisi için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ders sayısında azaltmaya gitme kapsamında fen ve teknoloji lab. uygulamaları 1 ve fen ve teknoloji lab. uygulamaları 2 derslerinin yerine fen bilimleri laboratuvar uygulamaları; beden eğitimi ve spor kültürü ile beden eğitimi ve oyun öğretimi dersleri yerine ise oyun ve fiziki etkinlikler öğretimi dersi getirilmiştir. Lisans ikinci sınıfta yer alan çevre eğitimi, eğitim sosyolojisi, Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği 1-2 (ikinci sınıfın her iki döneminde de olan Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği 1 ve 2 dersleri birleştirilerek Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği adını almıştır), eğitim felsefesi derslerinin ismi korunmuş ancak birinci sınıf ders içeriğine eklenmiştir. Benzer şekilde ikinci sınıf dersi olan müzik öğretimi de ismi korunarak dördüncü sınıf ders içeriğine eklenmiştir. İkinci sınıf ders içeriklerinde yer alan bilimsel araştırma dersi, eğitimde araştırma yöntemleri adını alarak ikinci sınıf programında kalmıştır. Sınıf öğretmeni ilkökulda öncelikle 1. sınıflarda dinleme, konuşma, okuma ve yazma öğretimi

üzerinde öğretim faaliyetlerini sürdürür daha sonra okuma ve yazma becerilerinin gelişimi adına okuma ve yazma çalışmaları yapar. Bu kapsamda sınıf öğretmeninin etkili bir şekilde öğrencilerine kitap önermesi için çocuk kitaplarının sahip olması gereken temel özellikleri bilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı dersinin önemi büyüktür. Ancak güncellenen program ile daha önce zorunlu olan çocuk edebiyatı dersi seçmeli dersler içerisine eklenmiştir. Bu değişikliğin olumsuz sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Daha önce üçüncü sınıf ders içeriklerinde yer alan topluma hizmet uygulamaları dersi ise ikinci sınıfa aktarılmıştır. Toplumla hizmet dersinin temel amaçlarından birisi de öğretmenlerin sadece eğitim-öğretim faaliyetleri değil toplumu geliştirecek birçok faaliyette yer almalarını sağlamaktır. Toplumla hizmet uygulamaları dersi kapsamında öğretmen adayları çocuk esirgeme kurumlarına, huzurevlerine ve köy okullarına gitmekte ve burada toplumsal fayda sağlamaktadır. Öğretmen adaylarının belirli teorik ve pratik öğretmenlik deneyimini kazandıktan sonra topluma hizmet uygulamaları derslerini almaları uygulamaların daha etkili olmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda topluma hizmet uygulamaları dersinin daha ileriki sınıflarda verilmesi önem arz etmektedir. Benzer şekilde drama, Türkçe öğretimi ve ilkökuma yazma öğretimi dersleri de üçüncü sınıftan ikinci sınıfa kaydırılmıştır. Sınıf öğretmeninin etkili bir öğretmenlik sergilemesi için ilk okuma yazma becerisini öğrencilere etkili bir şekilde kazandırması gerekmektedir. Öğrencilerin diğer tüm derslerde başarılı olmalarının ön koşulu etkili bir okuma ve yazma becerisine sahip olmaktır. Bu kapsamda sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma öğretimi konusunda yeterli donanımına sahip olmaları dolayısı ile lisans öğreniminde aldıkları ilk okuma yazma dersinin etkili bir şekilde işlenmesi gerekmektedir. Temel öğretim derslerini almadan ilk okuma yazma öğretimi dersini alan bir öğrencinin ne kadar başarılı olacağı soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Lisans üçüncü sınıfta yer alan fen ve teknoloji öğretimi 1 ve fen ve teknoloji 2 dersleri fen öğretimi adı altında birleştirilmiştir. Ölçme ve değerlendirme dersi ise isim değiştirerek eğitimde ölçme ve değerlendirme adını almıştır. Erken çocukluk eğitimi dersi ise programdan tamamen kaldırılmıştır. Bu dersin kaldırılma sebebi daha çok okul öncesi eğitimi lisans program ile ilişkili olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ancak özellikle ilkökul birinci sınıflarda sınıf öğretmenlerini küçük yaş öğrencilerin fiziksel, psikososyal ve zihinsel gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda bu değişiklik eleştiri konusu olabilir. Üçüncü sınıfta göze çarpan en büyük değişiklik ise okul deneyimi dersinde olmuştur. Daha önce sınıf öğretmenliği adayları üçüncü sınıfın ikinci döneminde okul deneyimi dersi kapsamında MEB'e bağlı okullara giderek öğretmenin dersini dinlemekte ve bir görüş kazanmaktaydı. Yeni program ile bu dersin kaldırılması programdaki en büyük aksaklıklardan birisi olarak görülebilir. Yeni müfredat ile üçüncü sınıfların derslerine eğitimde ahlak ve etik dersi eklenmiştir. Lisans dördüncü sınıflarda yer alan özel eğitim dersi ile ilköğretimde kaynaştırma dersi

birleştirilerek özel eğitim ve kaynaştırma adını almıştır. Özel eğitim ve kaynaştırmanın birbirleri ile ilişkili konular olması nedeniyle birleştirilmesi olumlu bir durumdur. Etkili bir öğretmenin gerek öğrencilerle, gerek okul yönetimi ile gerekse öğrenci verileri ile etkili bir iletişim kurmaları gerekmektedir. Bu kapsamda öğretmen adaylarının da etkili iletişime dönük bir ders almaları elzemdir. Daha önce programda dördüncü sınıflarda yer alan ve zorunlu olan etkili iletişim dersi kaldırılarak seçmeli derslere “insan ilişkileri ve iletişim” dersi eklenmiştir. Eski programda dördüncü sınıf dersi olan Türk eğitim tarihi ise zorunlu olarak kalmakla birlikte ikinci sınıf üçüncü dönem dersi olarak programda yerini almıştır. Din kültürü ve ahlak bilgisi ile türk eğitim sistemi ve okul yönetimi adlı dördüncü sınıf dersleri ise yeni programda üçüncü sınıf derslerinin içerisine eklenmiştir. Bunların yanı sıra rehberlik dersi okullarda rehberlik şeklinde isim değiştirirken, cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı ile trafik ve ilkyardım dersleri programdan çıkarılan dersler arasında yerini almıştır. Eski programda dördüncü sınıfta yer alan ve zorunlu olan birleştirilmiş sınıflarda öğretim dersi yeni programda ad değiştirerek seçmeli ders olarak yer almıştır. İlkokulda alternatif eğitim uygulamaları adlı dersin içeriğinde birleştirilmiş sınıflara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ancak ülkemizin her ne kadar istenirse de bir gerçeği olan birleştirilmiş sınıflarda öğretim özellikle ilk atama ile Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları bir gerçek olup bu konuda öğretmen adaylarının yeterince bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Güncellenen lisans programına dördüncü sınıflarda okutulmak üzere ilkokulda yabancı dil öğretimi ve karakter ve değer eğitimi dersleri de eklenmiştir. Araştırmanın ikinci alt problem olan “güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programından kaldırılan ve programa eklenen seçmeli dersler nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular şunlardır: Eski ve güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programlarında yer alan seçmeli dersler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 2018-2019 eğitim öğretim yılına kadar uygulanan eski ve güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programında yer alan seçmeli dersler ve yarıyılları

Dönemler	Eski sınıf öğretmenliği programı	Güncellenen sınıf öğretmenliği programı
	lisans dersleri	lisans dersleri
	Seçmeli Dersler	Seçmeli Dersler
1. Yarıyıl Dersleri	Yabancı Dil 1 - İngilizce 1 Yabancı Dil 1 - Almanca 1 Yabancı Dil 1 - Fransızca 1	-
2. Yarıyıl Dersleri	Yabancı Dil 1 - İngilizce 2 Yabancı Dil 1 - Almanca 2 Yabancı Dil 1 - Fransızca 2	-
3. Yarıyıl Dersleri	-	Seçmeli 1 MB Seçmeli 1 GK Seçmeli 1 AE

4.	Yarıyıl Dersleri	-	Seçmeli 2 MB Seçmeli 2 GK Seçmeli 2 AE
5.	Yarıyıl Dersleri	-	Seçmeli 3 MB Seçmeli 3 GK Seçmeli 3 AE
6.	Yarıyıl Dersleri	-	Seçmeli 4 MB Seçmeli 4 GK Seçmeli 4 AE
7.	Yarıyıl Dersleri	-	Seçmeli 5 MB Seçmeli 5AE
8.	Yarıyıl Dersleri	Alan Seçmeli-1 Meslek Bilgisi Seçmeli-1	Seçmeli 6 MB Seçmeli 6 AE MB Seçmeli Dersler Açık Ve Uzaktan Öğrenme Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Eğitim Hukuku Eğitim Antropolojisi Eğitim Tarihi Eğitimde Drama Eğitimde Program Dışı Etkinlikler Eğitimde Program Geliştirme Eğitimde Proje Hazırlama Eleştirel Ve Analitik Düşünme Hastanede Yatan Çocukların Eğitimi Kapsayıcı Eğitim Karşılaştırmalı Eğitim Mikro Öğretim Müze Eğitimi Okul Dışı Öğrenme Ortamları Öğrenme Güçlüğü Öğretimi Bireyselleştirme Ve Uyarlama Sürdürülebilir Kalkınma Ve Eğitim Yetişkin Eğitimi Ve Hayat Boyu Öğrenme GK Seçmeli Dersler Bağımlılık Ve Bağımlılıkla Mücadele Beslenme Ve Sağlık Bilim Tarihi Ve Felsefesi Bilim Ve Araştırma Etiği Ekonomi Ve Girişimcilik

Geleneksel Türk El Sanatları
İnsan Hakları Ve Demokrasi
İnsan İlişkileri Ve İletişim
Kariyer Planlama Ve Geliştirme
Kültür Ve Dil
Medya Okuryazarlığı
Mesleki İngilizce
Sanat Ve Estetik
Türk Halk Oyunları
Türk İşaret Dili
Türk Kültür Coğrafyası
Türk Musikisi
Türk Sanatı Tarihi
AE Seçmeli Dersler
Afetler Ve Afet Yönetimi
Çocuk Edebiyatı
Çocuk Psikolojisi
Geleneksel Çocuk Oyunları
İlkokul Ders Kitapları İncelemesi
İlkokul Programı
İlkokulda Alternatif Eğitim Uygulamaları
Kapsayıcı Dil Öğretimi
Risk Altındaki Çocuklar Ve Eğitimi
Sınıf İçi Öğrenmelerin Değerlendirilmesi
Sosyal Beceri Öğretimi
Türk Kültüründe Çocuk Ve Eğitim

*AE: Alan eğitimi; GK: Genel kültür; MB: Meslek bilgisi

Tablo 2'ye bakıldığında genel anlamda güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programında seçmeli ders sayısının arttığı görülmektedir. Eski lisans programında seçmeli dersler sadece 1, 2 ve 8. dönemlerde yer almaktayken güncellenen programda birinci sınıf 1. ve 2. dönemler dışında tüm dönemlerde yer almaktadır (YÖK, 2018b). Eski programda seçmeli dersler, alan ve meslek bilgisi seçmeli olmak üzere iki grupta toplanırken güncellenen programda seçmeli dersler meslek bilgisi, alan eğitimi ve genel kültür adları altında üç grupta toplanmıştır. Eski programda seçmeli derslerin belirlenmesi eğitim fakültelerine bırakılırken güncellenen program ile YÖK tavsiye niteliğinde seçmeli dersler sunmakta ayrıca öğretim elemanları da seçmeli ders önerebileceklerdir. Meslek bilgisi seçmeli derslerine bakılacak olursa; günümüzde öğrenme yöntemi olarak sıklıkla kullanılan uzaktan ve açık öğrenmenin bir ders olarak seçmeli grubuna eklenmesi önemli bir gelişmedir. Ayrıca bir çok üniversitese Atatürk ilke ve inkılap tarihi, ingilizce ve

Türk dili gibi dersleri uzaktan eğitim aracılığıyla vermektedir. APA (2013) nöropsikiyatrik hastalıklarından birisi olan dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun dünya çapında yaygınlığını çocuklarda %5-12 ve yetişkinlerde ise %4.4 civarı olduğunu öne sürmektedir. Bu kapsamda ülkemiz sınıf mevcutları düşünüldüğünde her bir sınıfta 2-3 öğrencide dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun görülme olasılığı yüksektir. Bu bağlamda öğretmenlerin bu konuda yüzeysel de olsa tanılama ve öğretim hizmeti planlama gibi bilgi ve becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu gerekçeden ötürü seçmeli dersler arasına dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun alınması önem arz etmektedir. Özellikle göreve yeni başlayan öğretmenler genellikle müdür yetkili sıfatıyla doğu bölgelere atanmakta ve okulda hem sınıf öğretmeni hem de müdür görevini üstlenmektedirler. Bu kapsamda öğretmen adaylarının eğitim ile ilgili hukuksal boyutları ve haklarını bilmeleri yaşam boyu kullanacakları ve gereksinim duyacakları bilgilerin başında gelmektedir. Bu kapsamda eğitim hukuku dersinin seçmeli ders olarak programa eklenmesi öğretmen adayları için önemlidir. Eğitimde program dışı etkinlikler seçmeli dersi de programa eklenen bir diğer derstir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sadece program ile sınırlı olmadığı düşünüldüğünde program dışı etkinliklerin (törenler, anma, kutlama, buluşma ve mezuniyet gibi) öğretmenler tarafından bilinmesi gerekmektedir. Günümüzde bireylerden yaratıcı, eleştirel ve analitik düşünceleri beklenmektedir. Bu kapsamda programa eklenen eleştirel ve analitik düşünme dersi olumlu bir gelişme olmakla birlikte yaratıcı, eleştirel ve analitik düşünme şeklinde isim değiştirmesi de düşünülebilir. Okul dışı faaliyetlerden olan müze eğitimleri özellikle maddi anlamda güçlü olan okulların sıklıkla kullandıkları bir eğitim türüdür. Özellikle kültürel ve tarihi konuların yerinde incelenmesi gerektiğinde müze gezileri yapılmaktadır. Müze eğitimi dersinin seçmeli ders olarak programa eklenmesi de olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Shaywitz ve Shaywitz (2005) özel öğrenme güçlüğünü okul çağı çocuklarının %10'unu etkileyen, yaygın bir bozukluk olduğunu belirtmektedir. Bu veriden yola çıkılarak her bir öğretmenin öğrenme güçlüğü yaşayan en az bir öğrencisinin olması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda her ne kadar özel eğitim ve kaynaştırma gibi zorunlu bir ders olsa da öğrenme güçlüğüne ilişkin ayrı bir seçmeli dersin olması önemlidir. Sınıf öğretmenin öğrencilerin davranışlarını ve tutumlarını doğru ve yerinde analiz etmesi için çocukların psikolojik özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Bu sebeple programa eklenen çocuk psikolojisi dersi önemli olmakla birlikte zorunlu derslerde yer alması gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmanın üçüncü ve son alt problemi olan “güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programında ders sayıları, kredileri ve akts durumları nasıldır?” sorusuna ilişkin bulgular şunlardır: Güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programına bakıldığında ders kredilerinin ve ders saatlerinin azaldığı gözlenmektedir. YÖK bu konuda şu açıklamayı yapmaktadır; Lisans programlarının toplam kredileri uluslararası standartlar da

gözetilerek makul bir seviyeye çekilmiş olup toplam ulusal krediler, 140-150 arasındadır. Böylece öğretmen adaylarının program dışı etkinlikler olarak daha çok sosyal ve kültürel faaliyetlerine katılabilmeleri, okullardaki öğretmenlik uygulamalarına daha kolaylıkla gidebilmeleri; ayrıca Bologna sürecine uyum sağlanması amaçlanmıştır (YÖK, 2018a, s. 18). Sınıf öğretmenliği lisans programı 156 kredi ve 178 saatten oluşan bir yapıya sahip iken güncellenen program ile kredi sayısı 142'ye, toplam ders saati de 150'ye düşürülmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken ders saatleri ve kredilerinden ziyade derslerin teorik yerine uygulamalı olması gerekliliğidir. Öğretmenlik mesleği uygulamalı bir meslek dalı olduğundan öğretmen adaylarının da daha fazla uygulamalı öğretim dersleri alması gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle öğretmenlik mesleği için önemli bir deneyim kazandıran öğretmenlik uygulaması dersinin iki dönem yerine 3 ya da 4 dönem verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra eski programda yer alan ve üçüncü sınıfın ikinci döneminde alınan okul deneyimi dersinin güncellenen programda yer almaması düşündürücüdür.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada 2006-2007 eğitim-öğretim yılında uygulamaya koyulan ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında güncellenen sınıf öğretmenliği lisans programı zorunlu ve seçmeli dersler bağlamında incelenmiştir. Programda genel olarak zorunlu ders sayılarının azaltıldığı, seçmeli ders sayılarının ise artırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda programın esneklik kazandığı söylenebilir. Bir takım derslerin sınıf düzeyleri değişmiş olup bu değişikliklerden bazıları olumsuz görülmektedir. İlk okuma yazma dersi gibi sınıf öğretmenlerinin etkili bir şekilde kazanması gereken temel becerileri içeren bir dersin henüz öğretim dersleri alınmadan ikinci sınıfta verilmesi düşündürücüdür. Güncellenen program ile genel olarak sınıf öğretmenliği programının ders saatleri ve kredi sayıları azaltılarak seçmeli dersler artırılmıştır. Seçmeli derslerin büyük bir çoğunluğu öğretmenlerin mesleğe başladıklarında ihtiyaç duydukları konulardan seçilmiş olup hastanede yatan çocukların eğitimi, bağımlılık ve bağımlılıkla mücadele, kariyer planlama ve geliştirme, Türk musikisi ve risk altındaki çocuklar ve eğitimi gibi genel öğretmenlik mesleği ile ilgili derslerde programda yerini almıştır. Çocuk edebiyatı, Türkçe 1 yazılı anlatım ve Türkçe 2 sözlü anlatım gibi bir sınıf öğretmenin ihtiyaç duyacağı temel derslerin kaldırılması programın olumsuz yanlarıdır. Ayrıca öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması öncesi okul, öğretmen ve öğrencileri gözleyerek ön bilgi edindikleri ve temel derslerden olan okul deneyiminin kaldırılması programda dikkati çeken diğer bir olumsuz durumdur. Eski programda üçüncü sınıfta olan Türkçe öğretimi ve ilkokuma yazma öğretimi gibi iki hayati öneme sahip dersin ikinci sınıfa alınması, öğretim derslerini almamış bir öğretmen

adayı için zorlayıcı olabilir. Program dahilinde birbirleri ile ilişkili olan bazı dersler birleştirilerek programdaki ders sayısının azaltılması ise programda göze çarpan önemli değişikliklerdendir. Genel olarak program ele alındığında özellikle Bologna süreci ile uyumlu ve pozitif yanları ağır basan bir düzenleme görüntüsü çizse de çocuk edebiyatı, okul deneyimi, Türkçe öğretimi ve ilk okuma yazma öğretimi gibi dersler için yapılan değişiklikler programın tekrar güncellenmesi gerektiği izlenimi vermektedir. Bu kapsamda bu çalışmada şu öneriler sunulabilir: Güncellenen sınıf öğretmenliği programına okul deneyimi dersi üçüncü sınıf düzeyinde her iki dönemde de yer almalıdır. Programdan çıkarılan çocuk edebiyatı dersi programa tekrar dahil edilmelidir. Türkçe öğretimi ve ilkökuma yazma öğretimi dersleri tekrar üçüncü sınıfa alınmalıdır. Programın en azından bir eğitim-öğretim yılında uygulandıktan sonra alan uzmanlarının da görüşleri alınarak tekrar güncellenmesi gerekmektedir. Lisans programlarının güncellenmesinde temel dayanak Bologna süreci gibi uluslararası dönütler yerine öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının ihtiyaçları olmalıdır. Lisans programlarının güncellenmesinde öğretmen ve öğretmen adaylarının da görüşleri alınmalıdır. Değişen diğer branşlara yönelik bu tarz çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- APA (American Psychiatric Association) (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5th Edition (DSM-5). Washington DC, American Psychiatric Association
- Öğüt A. (2003). Bilgi Çağında Yönetim (2. baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye, Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya, 27-30 Mart 2008.
- Shaywitz, S.E. ve Shaywitz, B. A., (2005). Dyslexia (Specific Reading Disability). *Biol Psychiatry*, 57, 1301-1309.
- Uni, Lu (2018). ECTS credits, https://wwwen.uni.lu/studies/ects_credits adresinden 18.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- UoB (2018). Types and Levels of Studies, <http://bg.ac.rs/en/education/studies.php> adresinden 18.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

UoI (2018). Credit System and Grades, https://english.hi.is/university/credit_system_and_grades, adresinden 18.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (6. Bs), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YÖK (2006). Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı, http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sinif_ogretmenligi.pdf/32dd5579-2e4d-454e-8c91-5e0594ebdf48 adresinden 15.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

YÖK (2018a). Öğretmen yetiştirme lisans programları, Programların Güncelleme Gerekçeleri, Getirdiği Yenilikler ve Uygulama Esasları, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/41807946 adresinden 17.09.2018 tarihinde erişilmiştir.

YÖK (2018b). Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı, Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/41807946 adresinden 17.09.2018 tarihinde erişilmiştir.